

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 291 (9972) 1975 чылдың декабрь 13, суббота 1925 чылда үлгелендирилген Өрнө 2 нөд.

Эш А. И. Брежневтиң Москвада эеп чедиң келгени

Польшаның Каттыжыл аймактың партияның VII съездинге Совет Эвилелиниң Коммунисттик партияның делегациясы баштап чораш СЭКП ТК-нин Чарыктар Москвада эеп чедиң келген.

Павлов, Г. Э. Чуканов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ниң кеңигүүнүгө кандидат С. К. Цивилев, СЭКП-ниң Төв ревизия комиссиясының кеңигүүнү А. Б. Рахманин, Г. К. Павлов, СЭКП ТК-ниң Чыгыш секретариатының дуалакчылары А. И. Блатов, В. А. Голыков, СЭКП ТК-ниң кидис эргелекчилеринин оралакчысы Г. Х. Шахназаров олар утканнар.

Н. В. Подгорныйның Москвада эеп чедиң келгени

Афганистанга албан ужурува найраадыг аячорук кылдып чораш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный декабрь 11-де Москвада эеп чедиң келген.

Идиумунуң, ССРЭ-ниң ДКМ-ниң харымсалгалыг акылдакчылары утканнар. Афганистан Республикасының ССРЭ-де черектеринге түр бууреттеринге Москвада Алпарб утканнар.

Беш чыл: ооң чамдык түңнелдери ЧАРЫШТЫ УЛАМ КАЛБАРТЫР

Г. ДОЛГОПолов, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчысы

Тоску беш чылдың доозукчу чылды төвер чооктулаан. Чылдың эң соогу шийтирилмей бүш-аңгычы хүнери арткан. Бу хүнерде бүгү совет уауз потрудуңкунуң ажалдан, төрөни партияның XXV съездинин төлөтүгү ужурун дош бүгү-ийнтин социалисттик чарыктын калбартып турарар. СЭКП ТК-нин бо чылдың декабрьда болган Пленумунга Чыгыш секретарь эш Л. И. Брежневтин чугаадына кылган түңнелдери болгаш айтымшынар совет болгаш ажил-агыйн организациларының практиктг ажил-чорудууларының программазы болу берген.

Бо тоску беш чылда үлетпүр бүдүрүшүлүгү хемчээли 51,0 хуу озер. Эрткен секки беш чылда ол сан 47,7 хуу турган. Электри энергияны ажиллап кылырынның ди-рективтиг планы, туудг и-жык соотруунуң, дилг мате-риалдары, хем илктирени, элти, сарыктын бүдүрүшү дүрениниң даалгалары ажыр күстүттөгөн. Тоску беш чылда планаттыг даалгалардан үлө-чүр продукцияның озудени болгаш күш-ажылыни бүдүрүшүлүгү, кол проду-дугуларының бүдүрүшү үлө-

рери республиканың-биле бүдүрүшүлүгү айым-биле-даа күстүттөгөн бер-ген. Беш чылда продукция сайгарыктын хемчээли 103,5 хуу күстүттөгөн, үлетпүрө күш-ажылыни бүдүрүшүлүгү 32,3 хуу озер көрдүңү турар. Бо чылдың декабрь 1-де санагалар-биле алырга, беш чылда сайгарыктын планының хемчээли 101,2 хуу күстүттөгөн. Беш чылдың планында азыр 4497 муң рубльдин продукцияны сайгарган. Бо чылдың ортпур 1-ини мезөөн-биле, чылдар планынын түдүн бүтүрүшү беш чылда хөмүр-лаш кылып тыларын, туудг и-жык соотруунуң, дилг мате-риалдары, хем илктирени, элти, сарыктын бүдүрүшү дүрениниң даалгалары ажыр күстүттөгөн. Тоску беш чылда планаттыг даалгалардан үлө-чүр продукцияның озудени болгаш күш-ажылыни бүдүрүшүлүгү, кол проду-дугуларының бүдүрүшү үлө-

нүң беш чыл планын күөс-дүрүшүлүгү ратортаан. 16 бүдүрүшү — шити продукцияны бүдүрүшүлүгү онал-лаап күстүттөгөн. Оларынч илтиден Каа-Хемниң хөмүр-лаш разрезе, Шагаан-Ары-ның, Чадаанын сарык за-водтары, Хову-Аксының хаб-заводу, тараа продуктулар эргелес, Кызыл-Мазалыктын туубуу заводу болган өскө-лө бүдүрүшүлүгү беш чылды планын даалгаларын чедиш-киниң боттандырган, 6 туудг организацалары туудг-мо-таж ажилдары күөсүрүшүлүгү планын хуусаа бетиле доо-куннар. Илтидеги «Тыва даг-дугу туудг», «Кызыл ту-ри» эргелеслер, «Кодо элти» турдугү жери болган өскө-лаа организацалар даамар-жыр. Автогранспорт бүдүрү-шүлүгү № 2 АТБ болган Хову-Аксының автобууду-гени беш чылда чүж соотру-гезиниң, пассажирлер чеди-

рилгезиниң даалгаларын чө-дүрүшүлүгү күстүттөгөн. Тываның колдо ажил-агыйн ажилдакчылары 1971—1975 чылдары күөсүлүгү планын болгаш күөсүлүгү сүт садыры-ның оналдыры күөсүлүгү, мал бажыны санын азай-ткүттөгөн. СЭКП-ниң XXII съездин эитти, «Большевик», ССРЭ-ниң 50 чылды аттыг, «Өкө», «Тывалык» советтер күөсүлүгү дүк болган сүт са-дырының беш чыл планын чеди-дишкенин күөсүлүгү.

Капитал туудугу айтырымы. Адаа беш чылда 414,9 млн. рубльди шийткөгөн. Эрткен секки беш чылдың дека-брьда, 121,9 млн. рубль (41,6 хуу) хей болган. Ажилдагы килерин кол фондурларын илти түдү сени беш чыл-дыңда база (41,4 хуу) кө-нөй болган. Хей түңүгү илти-ти салымшыларын «Тыва даг-дугу» комбинатын күчү-рүп үлгүттүрүшү, туудг (Уламчы үшү армыда).

СЭКП-ниң XXV съездинге уткушту РУКТАР-ЛА РУКТАР

Амгы үеде Тывада, чурттуң өскө-да районнары-биле бир дөмөй, автомобиль оруктары сарылдылар, сайларан. Чыл-ды чыче автомобиль тра-спорту улам жогун, чүж, пассажирлер соотрулузыниң хемчээли көвүдүп турар. Тоску беш чылда чаа оруктарын түдүрүшү болгаш ажиллап турганын эде кылырын, сөтүрүшү талазы-биле улуг соотрулар салдырган турган.

Автомобиль эргелелини сай-бырларын 1 дугаары орук-туудг. Минусинский орук септелге-туудг эргелес-лери болган 1104, 1473 дугаар-лыг орук-бүдүрүлге эргелес-лери күөсүлүшүниң ажил-лаанын түңнелди тоску беш чылдың планын хуусаа бе-тиде күөсүлүшү.

Эрткен үениң дүгүзүндө Чаа Шагаан-Ары — Чадаан, Кызыл — Балгаан арасында оруктарын кылдып ажиллап килерин болгаш эрти оруктар-ны экижиде талазы-биле хей ажилдар кылдырган. Ол иш-каа Кызыл — Алабан арасында кол орукту эде кылырынга, хей байдалга тургузушунга дилг хей ачка-хөргөни шийткөгөн болган планда пөрдүңгөн ажилдар чедишкенин күөс-түттөгөн.

БЕШ ЧЫЛДЫН ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

Кызылдың № 2 АТБ-зи тоску беш чыл планын хуусаа бетиле күөсүлүгү муракчы бүдүрүшүлүгү бирээзи. А доозукчу чылдың планын база 1 ай эрте күөсүлүгү-көп АТБ-ниң коллектив бо чылдың 11 айларында 29602,8 муң тонна-километр иртен, пландан ажыр 9,3 муң тонн чүткү сооткен.

Удуртп турары 1 дугаар колонна бедик көргүзүлгени чедиң ап турар. Үшү квар-тала социалисттик чарыкка ол колонна тилкечи болган.

ЧУРКУТА: С. Л. Горюшкин (солгай талазында), Күш-ажылың Кызыл Тук ор-дөниң адилетчин чолачы Н. Ф. Гарку-шев ээлчегин даалганы чугаалашы тур-лаар.

Орук туудугунда аңгыда, азын хей чаа көвүрүлгө тү-түлгө, эргилер септелти-ген. Сарыг-Сеп — Илтике арасында Теранг хемик, Сарыг-Сеп — Бурен-Аксының ара-сында Буренин кежир, Чадаан — Важиң-Алаак оруунда Чадаан хемде, Туран — Тоор-ла-Хем арасында Ожук, Сесер-гү хемипин кежир чаа көвү-рүлгө түтүтүлүшү.

Бо беш чылда эргелес-лери бүдүрүлгө баазам өлүп, бы-жыккан. Илчиган салбырлар чыгышын чидирин болду-раан.

Бо чугура туудугу ажил-лапта килери дөш калбарган күш-ажылыни үстөгөн, брига-да бүрү салдыгын соорула-ны боттанышкыны дөш шийтирилме буруңгарлаан олар.

Чокта чаа болуп эрткен СЭКП Төв Комитетиниң де-кабрь (1975 ч.) Пленумунуң болган ССРЭ-ниң Дээди Со-ветиниң дөртүк сессиязын шийтирилме ак-дооруакчи-лар почму тынышкан, илти-де дөткөнөр. Чурттуң улам шапкыч жогудези, чо-нчу чаагай чоруу дөш сана-дыган бедик соорулаарга туудугулар сорук илери, овалашкан ажилдарын ша-лымчы доозар дөш ажиллап турарлар.

Тыва автоорук эргелиниң кидис начальниги С. Сымгыртза, 336

ШИИТПИРЛИГ БУРУНГААРЛАШКЫН

Бүгү-эжелет ужуру-дузалыг ийги ээлчегин туудууда төлөтүгү XXV съездинин төлөтүгү уткуру дөш соци-алисттик чарык бо хүнерде улам кылтыккан. Ол бил-дирилгери: миңда бригада, унас-ток, хары-да ажилып бүрү-п оналды ажилып чогур хуусаадына, бедик шынарды доозар дөш шийтирилме доозар, бугу арга-мергежи-ни харынамай ажиллап турар.

№ 42 туудг эргелинде Валерий Ондарык, Галица Колядааны шеерлекчилер бригадалары, лашчыларан Кошбуу-ол Ооржактын, Ка-ра-оол Салчактын, Сагаан-сол Шыралтын баштаан бригадалар, эш Афануевтин монтажер бригаданы база планын ажыр күөсүлүшү болгаш чыдаган чок ажил

Тыва автоорук эргелиниң кидис начальниги С. Сымгыртза, 336

РСФСР-нин Дээди Советиниң тоску чыгынын ийги сессиязы

БАЙЛАКТАРНЫ КӨВУДЕДИР, ЭКОНОМИКАНЫ БЫЖЫГЛААР

Тоску беш чылдың доозукчу чылдың оналдыларын чедишкенин күөсүлүгү. Төрөң чурттуң экономиканы күчүрүп улам ийги бажыларын — ол болган өскө-даа айтырылар РСФСР-ниң Дээди Советиниң тоску чыгынын ийги сессиязынч киржикчилериниң кичээлдинин төвүнге турган.

Эштер А. П. Кирилленко, Ф. Д. Кулаков, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов оларга депутаттар болган аалчылар үрүтүлүшүлүгү адмш чакышкылары-биле уткан.

1976 чылда РСФСР-ниң уауз ажил-агыйн жогудериниң Күрүне планын дүрүшүлүгү, 1976 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджетиниң дугайында болган 1974 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджетиниң күөсүлүшүлүгү дугайында илеткелдерин талазы-биле сана бериништин үрүтүлүшү дугайы РСФСР-ниң Дээди Советиниң Даргазы В. А. Котельничков чарлаан.

Санаал-оал солчушунуңга киржишкенер болза: Смоленск областың Починок району-нуң «Россия» колхозунуң даргазы депутат А. А. Тимофеев, СЭКП-ниң Коми обкомунуң секретары депутат А. А. Понов, Кемерово областа Ташта-хоройнын № 8 ортумак школазынч директорунуң өөредилге — кижизилде е и г ажил талазы-биле оралакчы депутат Л. В. Плотникова, Чуваш АССР-иниң Министрлер Чөвүле-линиң Даргазы депутат Л. П. Прокопьев, ССРЭ-ниң ЭА-зынч Сибирь сла-бырын даргазы, ССРЭ-ниң ЭА-зынч оралакчы-президенти депутат Г. И. Марчук, ажилы чоннар депутаттары-ның Примор край Советиниң күөсүлүмүн даргазы депутат И. И. Штолин, СЭКП-ниң Набережьи-челы хооронку-рун бири секретары депутат Р. К. Белен, РСФСР-ниң амдырал хандырыга ми-нистр депутат И. Г. Дуаев.

Депутаттар экономканы сайырайтпайжыдыларын арта-лар, курлавыларын улам доодур ажилдарын, про-дукцияны шийрини өжилде-ленин болгаш ажилды үр-түлүшүлүгү болурун дугайында депутаттар улуг соотруу-ла-ны, ажил-хөргөни өзу-биле чугаалап турганнар. Совет ки-жилер уму үеде Совет Эвиле-линиң Коммунисттик партия-ның XXV съездинин төлөтүгү уткуру болган боттарың

УЛУС ЧОНУМ КҮЧҮ-КҮЖҮ — УЛУГ ЧААГАЙ НАЙЫРАЛДА

ӨӨРҮШКҮ ХАЙНЫГЫП КЭЭР

1945 чыл. Тываның арат мас-баларының амьдралында чаа үе-чаданың эгелен турган магалык үе. Тываның Совет Эм-лелиниң составына эки тура-бле каттышканының соода

1945 чыл. Тываның арат мас-баларының амьдралында чаа үе-чаданың эгелен турган магалык үе. Тываның Совет Эм-лелиниң составына эки тура-бле каттышканының соода

оок улуус аймак-тайының бү-гү адырлары чартылып, ша-кым-быле хөгжүп эгелен. Да-вының кадык-берге чыдары туралда, Совет Эмелини чаа тургустунган областың эконо-миканын хөгжүдүр дээш болду-нар-ла хемчегерин аң, маши-на-техниканы, специалистерин хайы-биле чорудуп турган.

Галина Федорович ол чылын Новосибирсктин медицина ин-ститудун дооскан. Аннык спе-циалисттерин хуваалдазын кы-лып турган үеде Тывага а-жылдаар күзөлдүрлерин баян айтырып турган. Федорович үр боданын-даа, кыдык-кызы-гаар черге барып амылдар дээш күзөлдү илереткен.

Тываның найыскалы ол үе-де амык эмчиге бир анык хо-зулган. Хоройның байжыңы барык шунтузу ийитип тур-гунан, чурттагыларның хей кеши мал-чаганын — Буулу

Ыччалажок бо черин чонуун эвезел, хуудулукка, эрес-черегазы ону кайтаткан. Ыракта райондардан эм-чиге келген тыва хөгжүп чо-

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРКТАРДА: Г. Н. Федорович (устунде чуртуктуң орту-зуна). Аянда чурукта — Ки-зылдын 1975 чылдын төгү-түндө төртүтүнген чурттакчы-лары.

«Улустарның ленинчи найыралы деп адап турарывыс төөгүге туруп көрбөөн харылзаалар бисте тургустунган. Ол найырал болза, бистин үнелеп четпес байлаавыс-тыр. Бистер, совет кижилер, ол найыралды кезээ мөңгеде карак огу дег камгалаар бис».

(ССРЭ-НИИ 50 ЧЫЛ ОЮНУҢ БАЫРЛЫГ ХУРАЛЫНГА ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВИН ИЛЕТКЕЛИНДЕН).

ЧЕДИИШКИНИВИС ҮНДЕЗИНИ

«Кызыл тараачын» совхозтун Туранда сүт-баран ферманың коллективин күрүнге сүт-салдарының талазы-биле беш чыл планын барык дөрт ай бурунгаар күү-сеткен. Бистин саанчы-ларымыстың болган ка-дарчыларымыстың эр-тен тодарымкы чылда онза күженишкенин амылдары тоску беш чылда хуусаа бетине күсүдеринге уулу ужу-рудалыгы уулу ужу-рудалыгы болган. А бо чылдын планы аң он хо-нуу четпес үеин дургунда күүсеттин бээр.

Каш чыл мурунда интернационалдык кол-лектив турдуусу. Чүвас, хакас, орус, тыва дээш оон-даа өске улустар-ның төлөөскүлери,

нагмыс меник чытары дег, өөрүшү - м а н -найык амылдан тур-ган. Завьялова, Нагу-лова дээш оон-даа өске уулу ужураарымыс пен-сияже үнген. Оларнык куш-ажыла өредип каан аныктары кол-лективтин ат-алдарын бе-дин-биле тууду турар.

Найыралык коллектив-ти тургузуу адыр дээш хоочун бригадиривис Дмитрий Спиридонович Доронин уулу күшүтү үр дүрген. Кижилеринин амылдарының дугайында айтырыгы партия, хей-иниң организациялары-ның киржигези-биле чүгалаажып, шийтпир-дээр чагай чачылдыг киж. Бисте ферма чо-

вүзели бар. Социалистиг чарышту түүнээрин, муракчыларын илереди-рин, кижилерин кылаан ажылы чурум-сагылаан барымдалаап, ша-нал ахшазын кымак че-жени бээр дээш он-даа өске айтырыгылар аяа шийтпирелер турар. Ыччалаш чүгөлдүң кижизиндик ролю кон-чуг уулу. Бригадиривис-тин эртен чылын Лени ордени-биле шадыма-ны биске уулу өөрүшкү болган.

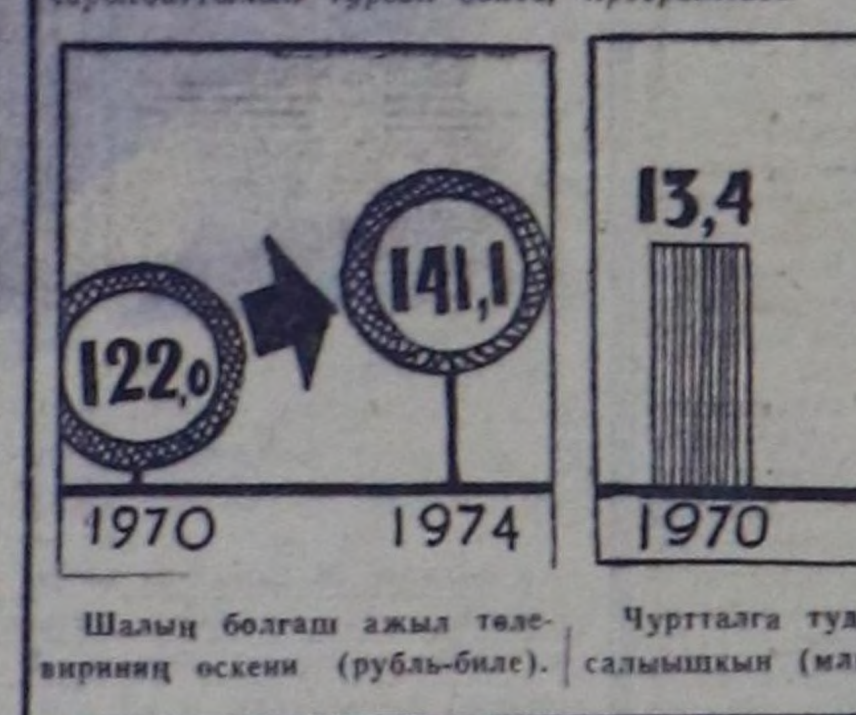
Хуудыг ажылыга кызымак, коллективтин ийни херээ дээш сагым салып чорур кижилер бисте хей. Александра Власова Кочкыны ап көрөалер. Ол бистин районга төртүтүнген, ча-

БЕШ ЧЫЛ: ЧОНГА, КИЖИ БҮГҮДЕГЕ

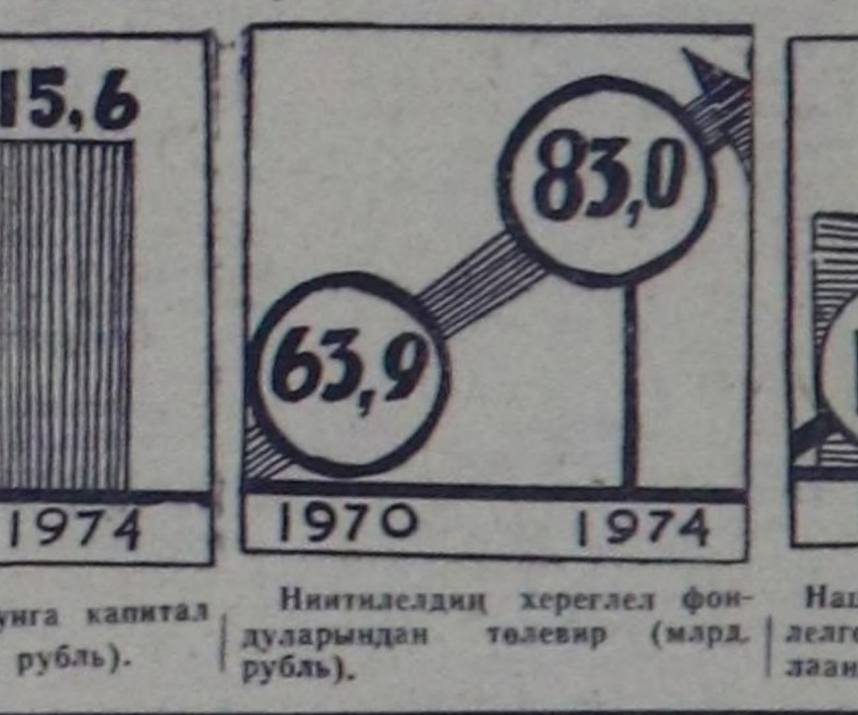
Тоску беш чылдың кол со-рууларының бирлазы болза амылдарымын чылап, амылдарымын — кызуу-биле кижилер болур деп, өбү-түшкүмүн Пажунистик партия болган Совет чыык доктаваал боттандырып кел-ген.

Ажылыңарга болган ала-бан-жакчыларга — найыла кы-рааны дээш, колхозчуларга — найыла кырааны, амыл кыл-дыр шижизин чидиреи бол-ган амылдарымын чылап таарылсаба дээш 1971 чыл-да пенсияларымыз жемчюл ил-ден бедиткен.

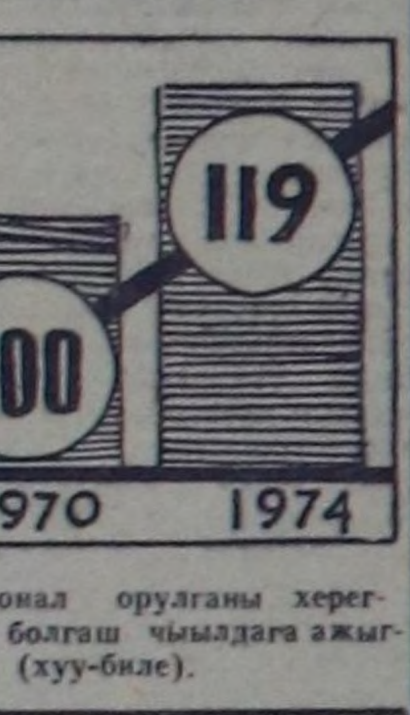
1972 чылда студенттерге ортумак тускай өөредилге черлеринин база профессиона-л-техниктик өөредилге сис-темазын техниктик учили-щелеринин сургууларына стипендияларын жемчюл ил-ден бедиткен.

Шалык болган амыл төлө-вириниң өскени (рубль-биле).

Чурттага туудурун капитал салымчы (млн. рубль).

Нийтисалдык херектел фон-дуларындан төлөвир (млрд. рубль).

ДУЗАЛАШ ПЫШААН...

Офицер кижиниң амьдра-ды ындыр: кайнаар чорур деп дужаал берил, минар чол орав. Ашааның амыр-дыш хак ажылына Раиса Шагабуди-нова чөөрү өрөшпик алган. Бир-ле хуш: — Че, Раиса, белеткен. Моон көжүп чорур апарган-дыр бис. Өске черге барып амылдар болду — деп, Иза-мал чүгалаан.

онза таарымчалы. Ыччалаш профтехучилищелер, курстар дооскан кыстар маада күзөлдү-биле амылдан каап турар — деп, Раиса Шагабудинова чүгалаан. — Бейар үеде бисти солтур кижилер ол-за болтай.

арга-дуржулазын харам чок дамчыды берип эгелен. Бо амылдың кол чакытарын чо-гум-на оон сүмелеринден би-лин алдым. Ыччалаш дагды-ныкымыга өөрүп четтергеним кызыгаар чок — деп, анык даарыгычы Любья Чичаева ыччалаш чүгалап турар.

бергеним халчок — деп, ол хы-рылалды. Р. Мусаева коллективтин хей-иниң амылдарына база ийеңилең кижикти турар. Ол даарымыга четтиник жеткен көжүтүр, амылдан турар биде-гадамыда профсоюзга келтир-ген.

ЧОНУҢГА БАРААН БОЛ, ЗЕЯ!

Бракчи Чоюн чүктүң гидро-энергетиказын баштаймыз — Зей хеминиң гидроэлекро-станциязының бир дугаар ар-гегалды ноябрь айыңи сөөлү хушунде амылгага кирген. Сибириниң удуз хемнеринг алектри станцияларын тууду өрөгөн туудулар бо ГЭС-тин баштайгы аргамалы амылдан ислерин четкирейи аман турганнар. Чүе дээрсе оларга улуз шылгада бо станцияны тууду болган Ан-гы үеге чедир, тодоткаларга, Зей ГЭС-ке чедир тууду кел-ген сүт күчү-биле амылдар станцияларын зери-керекеде-дери бир домы туутунган. А бо станцияда бистин чуртук болган делег практиканың көстүп көрбөөн чаа турбина-ларын тургузуу турар. Ыччалаш туудуларын инженер-техниктик амылдарының соңургалы уулу болган. Ал-чуртук энергетика туудуна чаа аргамалды иези болур дагдылар турбиналарын маада тургузуу турар. Моон мурундагы турбиналар болза, башымын уулу азы биче сүт хемчегеринг амылдар аргалы турган. А дагдылар-дыг турбиналар ол ийн шы-нардын кайылында амыл-лап болур.

нык чагынынын хал эгелен. турбина долганп, алектри ге-нераторларын долгай берген. Конструкторларын чогааткан амыл башыкатынган. Бо хевирин турбинаны Кана-дада, Италияда, Чехословакия-да амылдан турар. Ыччалаш-жок оларның күчүзү 50-60 мегаваттан улагатас. Зей ГЭС-тин турбиналарының кү-чүзү 220 мегаватт. Ону бистин аргамалымыз чогаат-кан.

ОН бээр бууду чарнык чыл эркен. Ыччалаш Усти-Кутун сонгу талазыны чөрүтүп болуу уулу уулу орутун он талазыны чарык-тар компания ботторинге ор-ген кадык. «Каворин» деп бикиттик кадык ийитип ка-дал каан. Ол ам-даа хевир. Ыччалашком демги компаниян бичи бичи чок-делген орус салдыган. Демир-орунтун шугулары талыйыр шойлу чоруткан. Оон төнтүзү Зей-дин суурга чедер.

Чоунга бараан бол, Зей!

рар лаборанты ийн Лена Собо-лева биле Полтерачка, Лалия Шпакова менн чурттан турар өрөлүнге чаап экидилер. Лалия 11-гн классы дооскан. Хабаровск институтунче зо-руур бикити ал алган, ону үзөвирин байрамдыга өөрү чыгып келдилер.

МОГОТ СУУРНУЧ ЧУРУКЧУЗУ

С ОНГА ындайда даң ха-лазы чырып оран. Ыркы-мы аякоч. Суурун чурт-такчылары улаас туру-нар, чаа хушун амыл-ажы-ини эгелээр мурунуң иржи-мы ол.

аңаа магазын амылтан, а ону хулаап алар садгыма тымылбаастап туруп берген. Лоза минаын турал-да, өө-ру ону тускай артеми садгы-нык киши дээш, тууду началь-нигыне чедире берген. Кол-лективтин өөрүшкү маалым-ла болган. Чаа суурун салдымыз элээн амылдан чорда, туудуларын чаа от-рыды бичи хевир Магазыне ийн садгыма негеттине берген. Лоза эки уруну аңаа кишин алгаш, өөрдөп алган.

«НАЙЫРАЛДЫН ПАРАДЫ»

Электроника, ультразвук, соок-эмнегеге

РСФСР-нің болгаш Тыва АССР-нин улустун артына, бастин республиканын Дээди Советини депутатты Владимир Базыр-оолович Оскал-оолга уурткан тыва бирк бөлүгүн артына артык чыда Совет Тыванын 30 чыл оюну бугурулу Тыванын 64 муз аймак ажил-шчилерини мурунуна 78 катап оюн коргускенин соода бастик тургузгучу хоорайларын дургаар совет цирктин өске-даа мастерлери-биле кады оюн коргузгучи уламчыланышаан.

Тыва цирк уруу чүдүлүк төгөлери артык чылдын декабрь 1-ден өткөзүп Новокузнецко, Кемеровога, Алма-Атага, Фрунзега, Кисловодскке, Одессага национал кеңирин, социалисттик улаштырып уран чүдүлүк коргучуларын согуурган чаалаан алган.

Бо хоорайларга болуп тургулаан цирк программаларына делегерлердин барыс чыгып чомчонуу, РСФСР-нің алдарында спорт мастери, РСФСР-нің алдарында артизи Григорий Никитин оодларын биле кады күрөдүр «Күшүтүг, ладим, хосугу» деп аттыг номери. РСФСР-нин улустун артизи Иван Бурубаевин оорди алган адырлары-биле коргузгар уруг номери, Туркмения ССР-нин алдарында артизи Сарват Бербудинин чаал оодлары-биле коргузгар оюн, сурагалы цирк артизи Олег Лозовскийн комсом делегерини шигедейи адырына турас-

баар программаны белеткен, «хоюган» турган бис. Ам челе бооринске хоорайны цирк уран чүдүлүк халдык шымдык чону бисте аажок чыгып уткуп алган — деп, Владимир Базыр-оолович Оскал-оол чуталаан турар.

Одесса цирктерини кол режиссеру, Украина ССР-нин уран чүдүлүк алдарында аждакчысы В. И. Миякий ача болуп турган цирк программасына хамаарыштыр чүвө чуталаан, тыва цирк бөлүгүнү дугайын мынчаар демдегесин: «Тываларын номери терле оша: национал аягыны болуушаан, күчүлүг темп-биле артер, коргучуларын кичинекейни баштайты секундларда-ла хара турар. Ону чүвө совет энес, а делегер притянуу шымырак номерларын бирээл деп специалистерини санап турары чол.»

Бистин артистерини оюн коргузгучу турган хоорайларда уруу турар солуннар, радио болгаш телевидение программаларга хамаарыштыр чүдүлүк парад болгаш дөмчүлүк турган. Оларын чамдыктарына ам дөмчүлүк керээл: Новокузнецк хоорайда уруу турар «Кузнецкий рабочий» солуп бо чылдык январь 11-де урун номеринге тыва цирк уруу тургучу Владимир Оскал-оолдун дугайында чуркунту очетти паралаан. Оон автору А. Никитин «Тыва цирк артистерини номери кө-

рүкчүлериң согуургалын чүге деп доран чаалап ап турарың» деп айтырыпты салган, ача мынчаар харылаан турар: «Озагай, чаа солун утка-шымырак цирк номери белеткери берге. Ынчалзажок Владимир Оскал-оол өөрү-биле миды номери белеткен ап шыдаан. Ол номерини колда чедипиники национал аждак деп чуталаан частырыч чок.»

«Кузбасс» деп солун цирк программасына тайлабыры берип, элчи каш чуркунтарын паралаан. Тыва артистерге хамаарыштыр дараалында одуруларын оон чомтуур бис: «РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин улустун артына В. Оскал-оолга уурткан тыва артистерини номери национал аян-биле кастаттырган. Артистерини хевн, ойвар аян, от-херекселери Тывага улустун байырына коргучу чедир берген мынчаар сатыштырар.»

«Вечерняя Алма-Ата» солунун март 7-де үнген номеринде «Мергенди дөш шаңна» деп аттыг корреспондентияны паралаан. Ону тыва цирк бөлүгүнү тураскааткан болгаш мынчаар бижэн: «Дуун бистин хоорайына РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-нин улустун артына Владимир Оскал-оолга уурткан тыва цирк ансамбли бир дугаар оюн коргускен. Коллективтин программасы бот-боттарына дөмөйлөшкөп, кайгычтын чараш коргузгучу-

МОСКВА. Совет медицина техникумунун чаа чүдүлүктерини делегеринде аарыны чыгып чокка тодарарына, аарынын ханыларын бөлүрбазыга дузалаар эң болгачын чүдүлүк коргузгучу турар. Олар кизик, эмизиникин соода эмизини айтышынын чыгып чокка күрөдүр арганы база берип турар. Ол бүгү херекселерде техниканын, электрониканын, ультразвукун, сооктун эң чаа, сайгыраңгай чүдүлүктерин ашыгап турар. ЧУРУНТА: «Янтарь-МТ» дээр теплевиозар. Электроник херел хоолойныгымы-биле экранга көстүп изар чыгып дузурлерини дузасы-биле аарыны тодарарына оюн ашыгап турар. Ону эң ылаңгыч онза нарын аарыларын шын тывырына ашыгап турар. В. СОЗИНОВТУН фотоуу.

(ССТА-нын фотехроникасы).

Канчак четкенил?

1825 чылдын декабрь 14-те Петербург хоорайнын Сенат шолуно—чылаан ч шолуно болгаш таан ханышаны Николай таан ханышаны Николай басык болгаш, 1826 чылдын июль 13-те Коидратий Федорович Рылев, Павел Иванович Пестель, Сергей Иванович Муравьев-Анстог, Михаил Иванович Бестужев-Рюмин, Петр Григорьевич Козловский оларны шажылаан алуурин болгаш дургаар артистарын дуржоо таан Сибирже шолуп чоруктуулаан.

Александр Сергеевич Пушкин ол декабриниң чамдыкын кончус тааным болгаш оларны аралыга бөдүрүп сургуул чораш эштери база турган. Уруг чорашты бөдүрүп шолуларды турар чоруктар болгаш келгени, сагын-сеткили сербия келер шолуктерин чораштылаан.

Шолуларда шиминиң көрүп турар аштарынче дидин соруктуу кабыллары заандан ынаар баар чопшорелди дилеп алгаш, ырак-урак черлерде шуштур-шуштур чоруп эгелен. 1826 чылдын декабрь 27-де шолугурун ашандыга бир-ле дугаар шапканын чоруп турар Мария Николаевна Волконскаяны Теерь заалаларын чамыкандан үдөп тургаш, Александр Сергеевич «Сибирже» деп шолуун номчул баралааткан. Даргаанда ол-ла шолуун Сибирже шолугурунче дөмчүлүк чоруп турар Александр Григорьевич Муравьевка турган берген. Ол болгаш А. Г. Муравьевиниң Петербургтан үнген, 1826 чылдын декабрь 28-те Москвага бичи дөмчүлүк хуу-дур. Москвадан Читага чедир ийди ол болгаш чедер узун орук шолу берген.

Анаа болуп Никита Михайлович Муравьевтин алба-дады кадык ажил кылган, кара шиминиң көрүп турган Читага хамыкты журна Анна Григорьевна чедип келгаш, Александр Пушкинниң холладын берген шолуун шолугурун декабринде чорук шолуларды келген. Анаа-биле чедип келгаш бир коргучу, ол дуржора карды шадаа коруп турду, бир-ле шах чуралаажыр кылаадады болган. Дөмчүлүк беди терминин шиминиң кыдымын бир калана бажында чуртап тургаш, Анне Григорьевна Муравьевна шолуун бөдүр чорукта шолуун декабринде бажында беринтер аралыга болган.

А. С. Пушкинниң «Тураскаал» деп аттыг чымды чораладары ном садимың чораш-ча-ла кырап келди. Чонуп чораштыгы Степан Сарык-оолдун ол кайтамчы сагын-сетки шолуларды турган хамыктының 150 чыл оон белденел турга, номчуп коргучулар.

Хал-башты Сибирь чуртта Хамы урууд дугун орта—Кам чок турган күжүрени кадым-биле туртунуар. Дөмчүлүк чораш кужурур. Гершин таан бодалмар Дөмчүлүк чораш барбас.

М. КЕНИН-ЛОПСАН. Тыва республиканың Адаан-Маадыр аттыг чурт-шылчал музейиниң эртем аждакчысы.

АГААРГА МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

«ГЕРКУЛЕСТЕ»

Республика найсылалында пионерлер бажымында эртенден орай келгеш чедир школялар чөвө узубес, Мында чурук тыггырып өрөөриниң, кино көргүзүрүнч, даарынын, самолет, корабльдер моделери турарың дөш оон-даа эске яны-буру болгаш берген аждаан турар. Шах ол болгаштерде Кызыл хоорайнын школяларынча өрөөни турар уруулар, оолдар бедик мергенди бажыларынча ууртулгазы-биле дык хей солуп чүдүлүктерин билип ап турар.

Ол-ла бүгү бөлүмнерден Геркулес аттыг клубка өрөөнчилерин согуургалы кончуп уугу. Бо клуб үш чыл бурунгар тургустунган. Оң кижигурун спортуң үш хевари—бокс, хосугу түрүс болгаш акробатканың эге билгилери ап турар. Ында инитизи-биле 120 ажыг оолдар, кыстар хаара тутунган. Ол секцияларын кижикчилери удаас автосентсеге заловуңду, № 1 автоспорт бугурунган ажилчыннарына бетгарынча көргүзүп оюнулар баралаадылар.

Геркулес аттыг клубка хаара тутунган оолдар, кыстар өрөөни турар школяларды спортуң яны-буру хеврелерин өрөөнчилер ортузуңга нестерден, бетгарынча эге өрөөндөгө, сагыла-чуруму-биле өскелерге үлгер-көжөн көргүзүп турарлар.

Ол клубтуң кижигурун бетгарынча элечегин секцияларын хоорайнын эң эки спорт залдык № 15 биле № 14 школяларында чорудуп турар.

П. ПЕТРОВ, секцияларын ууртукчуу.

ЧУРУКТАРДА: секцияларын ууртукчуу Павел Михайлович Петров анык мегелерге арганы айтып берип турар; акробатка секциянын кижикчилери Людэ Монгуш.

В. ЧАДАМБАНЫН фотолары.

РСФСР-нин Дээди Советиниң тоску чымжынын ийги сессиясы. «Күш-ажылык чылдык төңчүндө». Экономика допчулазы. «Социалистик чарыштын зыраны». Тематиктиң арны. Чурт ичинден, даштыкыдан болгаш спортчу болушкундардан медалдар.

ЧАРЫШТЫҢ ТИЛЕКЧИЛЕРИ

Кызыл педагогика институтунун студенттери факультеттер арында социалистик чарышты органиастап, өрөөндөгө болгаш хей-инитиниң ажилына ийекпейлиг кижиги, спортчу анык-бару хеврелеринге маргылааларын эрттерип чачыл болган. Бо чоруп турар социалистик чарышка эки өрөөндөгө, сагыла-чурум, хей-инити ажилы дөш дил, литератра факультеттериниң П курузунун бирги бөлү бирги черин алган. Ук факультеттин студенттериниң

690 рубль шанналды болгаш ийдиң чоруп тургучу тымыкан. Ол чорук чыгыс курсчуларын хей-инити улам көдүрүп, эң-найырадык болгаш деминг чорун быжылаан.

Ук бөлүктүн даргазы Зоя Барымова шанналды хулдооп турга, эң-өрөөнүн өмүкөзүндө: Моон сонгаар-даа бирги чер дөш улам деминг, кызыл өрөөн, аждаады бис. Кышын сессияга төлөпүң бөлеткенир бис—деп, бугурулдун-биле чуталаан.

Олар шаңнаткан акшаны биле кышкы дыштанылда Москвага экскурсиядан баар деп шиптирлөп. Ол бөлүктүн студенттери чүтле бо чымды эвес, муруну чыда-даа 100 хуу өрөөн, хей-инити ажилына ийекпейлиг кижиги келген. Ол-ла курстун ол-ла бөлүдө 32 студентиниң 22-иниң 4—5 демдердинг, а 5-ин тергени эки өрөөн турар. Ынчалгаш олар социалистик чарышка шаңнаткандык чер ээлөринге телентиг.

Л. ИРГИТ, студент.

АГААР

Бөгү республикага булуттагылап каап турар хуу болуп, хар чагбас. Хат чөвүң утламышкының, дүргени секундда 0,5 метр. Агарын температуразы дагыл черлерде 16—21, оон артыналарына 26—31 градус соок.

Кызылга булуттагылаар, хар чагбас. Агарын температуразы 28—30 градус соок болуп.

Василий МИТИН, (ПМА).

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ «НАЙЫРАЛ»: «Чуртуулар-ла дээди тургузгар» (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20. «Франция» 18.00, 20.40 шактарда. «ПИОНЕР»: Киночымыды 9.50. «Робинзон Крузо» амырларды болгаш элечтиг укуралары 11.20, 15.25, 17.10. «Ындырмалган мыктылы» 13.05, 18.55, 21.15 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Иениң хуум-зурру» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Искы-Кульдун кызыл чечкери» 15.00. «Ол дээрге менден күштү» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тираж 19020. ЧАГЫГ № 3881. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР